

Пасічна Ірина Олександрівна
кандидат юридичних наук,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОДАТКОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ БАНКІВ

В умовах фінансової кризи роль банків у податкових правовідносинах постійно зростає. Від ефективності функціонування банків залежить розвиток податкових, ринкових відносин та економіки держави в цілому. Це зумовлено тим, що банківська система покликана забезпечувати податкові надходження до бюджетів усіх рівнів, за допомогою яких держава здатна виконувати завдання та функції, які впливають на рівень добробуту суспільства. Істотні зміни, що відбулися у правовому регулюванні податкових відносин сьогодні викликає потребу в аналізі участі банків у податкових правовідносинах, а також визначення їх податкової правосуб'єктності.

Аналізуючи податкову правосуб'єктність банків, необхідно враховувати, що банки у податкових правовідносинах одночасно виступають як платники податків, податкові агенти, та особи, які сприяють реалізації податкових прав та обов'язків у відносинах між державою та іншими платниками податків (“потрійна природа участі” у правовідносинах). На банків, як платників податків, Податковим кодексом України (далі – ПК України) покладено обов'язок сплачувати податки (п. 15.1 ст. 15 ПК України); на банків, як податкових агентів, – покладено обов'язок обчислювати, утримувати, перераховувати податок від імені та за рахунок коштів платника податків (п. 18.1 ст. 18 ПК України) [2]. Крім того, банк, як посередник між державою та іншими

платниками податків, зобов'язаний перераховувати податки та збори до бюджетів та державних цільових фондів.

Заслугове на увагу думка В.Д. Чернадчука, відповідно до якої правосуб'єктність як правова можливість має певну ймовірність реалізації і за наявності умов перетворюється у реальність внаслідок реалізації суб'єктами правосуб'єктності [3, с. 88].

Усі права та обов'язки банку у податкових правовідносинах, в тому числі обов'язок з перерахування коштів платника є публічними, оскільки встановлені податковим законом в імперативній формі державою, яка дбає про задоволення публічного інтересу. В межах податкової правосуб'єктності банків податковими надходженнями забезпечуються публічні потреби держави.

Податкова правосуб'єктність має похідний характер від цивільної правосуб'єктності, оскільки податкові правовідносини виникають, як правило, внаслідок діяльності платника податків, врегульованої нормами цивільного права. Підтвердженням похідного характеру податкових правовідносин є те, що відповідно до ПК України податок справляється з доходу у вигляді виплат та винагород, випланих відповідно до умов цивільно-правового договору (пп. 164.2.2 п. 164.2 ст. 164 ПК України) [2]. Крім того, банки здійснюють перерахування податків і зборів до бюджетів на підставі укладених цивільно-правових договорів банківського рахунка з платниками податків.

Досліджуючи податкову правосуб'єктність банку, Я.О. Берназюк зазначає, що її ознакою є універсальність, тобто здатність поєднувати в собі права й обов'язки платника податків та органу, уповноваженого державою забезпечувати ефективне функціонування податкової системи [1, с. 162]. Зміст податкової правосуб'єктності

банків є здатністю і можливістю мати та здійснювати публічні права й обов'язки, встановлені для платників податків, податкових агентів та осіб, які забезпечують перерахування податків і зборів до бюджетів та державних цільових фондів.

Тісно пов'язаною з універсальністю та її логічним продовженням, на нашу думку, є комплексний характер податкової правосуб'єктності банків. Комплексність полягає у поєднанні, взаємозв'язку прав й обов'язків банків, що пов'язано із здатністю останніх виступати у податкових правовідносинах в якості платників податків, податкових агентів та осіб, які сприяють реалізації прав й обов'язків платників податків та контролюючих органів. Аналіз податкового законодавства України дозволяє виділити такі групи прав й обов'язків банків: права й обов'язки, передбачені для банків як платників податків, податкових агентів; права й обов'язки, передбачені для банків як осіб, які сприяють реалізації прав й обов'язків платників податків та контролюючих органів.

Особливістю податкової правосуб'єктності банків є визначеність нормами податкового та цивільного права. Банки здійснюють публічні права й обов'язки, вступаючи одночасно у податкові й цивільні правовідносини. Зокрема, правовідносини щодо перерахування податків до бюджету є складними за колом правових зв'язків, що утворюються між його суб'єктами. При перерахуванні податків до бюджету складаються як податкові, так і цивільні правовідносини:

1) між банком та платником податків, що виникають на підставі цивільно-правового договору банківського рахунка відповідно до норм цивільного права щодо виконання розпорядження платника про перерахування відповідних коштів з рахунка;

2) між банком і державою, що виникають на підставі юридичних фактів відповідно до норм податкового права

у зв'язку з податковим обов'язком перерахування податків і зборів до бюджету;

3) між платником податків і державою, що виникають на підставі юридичних фактів відповідно до норм податкового права щодо сплати податків і зборів.

Особливість податкової правосуб'єктності банків проявляється в детермінованості її обсягу та змісту. Зокрема, обсяг та зміст податкової правосуб'єктності банків детерміновані видом податкових правовідносин. Так, у правовідносинах оподаткування – банк бере участь як платник податків або податковий агент і має відповідно права й обов'язки, визначені податковим законодавством; у контрольних податкових правовідносинах – банк забезпечує здійснення податкового контролю (права й обов'язки, пов'язані з обліком платників податків, в т.ч. відкриттям, закриттям рахунків платників); в інформаційних податкових правовідносинах – банк наділений правами й обов'язками з надання податковим органам відомостей про фінансово-господарську діяльність платників податків; в охоронних податкових правовідносинах – банк виконує рішення суду про зупинення операцій на рахунках платника податків, стягнення коштів у випадку існування податкового боргу. Щодо контрольних податкових правовідносин варто зазначити, що банки не здійснюють податковий контроль, а лише виконують доручення платників податків щодо перерахування податків та зборів, а також рішення контролюючих органів щодо надання інформації про платників та інших рішень, що сприяють здійсненню податкового контролю. Крім того, банки не відносяться до контролюючих органів, визначених ст. 41 ПК України.

Податкова правосуб'єктність банків може бути обмежена відповідно до ПК України. Банк несе відповідальність як платник податків та як податковий

агент за невиконання або неналежне виконання податкового обов'язку.

Підводячи підсумки дослідження, ми дійшли висновку, що особливості податкової правосуб'єктності банків стосовно інших суб'єктів податкових правовідносин зумовлена "потрійною природою участі" у правовідносинах. Податкова правосуб'єктність банків визначає межі поведінки пов'язаної з обчисленням, сплатою та перерахуванням податків і зборів, виконанням інших публічних прав та обов'язків, встановлених податковим законодавством. До особливостей податкової правосуб'єктності належать: універсальність, публічність, детермінованість, похідний та комплексний характер, визначеність нормами податкового та цивільного права.

Література:

1. Берназюк Я. О. Банки як суб'єкти податкових правовідносин : дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.07 / Берназюк Ян Олександрович. – Ірпінь, 2004. – 170 с.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
3. Чернадчук В. Д. Бюджетні правовідносини в Україні : теорія, практика та перспективи розвитку : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Чернадчук Віктор Дмитрович. – Київ, 2010. – 419 с.